

47. SCOREBORD VAN MILIEU-INDICATOREN VOOR DUURZAME ONTWIKKELING IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

1. Inleiding

Met het scorebord van milieu-indicatoren wil men een duidelijk beeld geven van de evolutie van de staat van het leefmilieu, van het milieubeheer en van de wijze waarop de bevolking het Brusselse leefmilieu ervaart, dit alles binnen een op duurzame ontwikkeling gerichte langetermijnvisie. Het werd in de eerste plaats opgevat als een werkmiddel voor communicatie en bewustmaking dat bedoeld is om de Brusselaars te informeren over de grote trends in termen van het beheer van de milieurijkdommen, de strijd tegen hinder, de kwaliteit en de genoegens van de stedelijke omgeving, maar ook, in mindere mate, over de sociaal-economische evoluties die in wisselwerking kunnen staan met de op het leefmilieu uitgeoefende druk.

.1.1. Indicator en scorebord van indicatoren

"Indicatoren" geven cijfermatige informatie die relevant is voor het beleid, waarvan men de evolutie kan volgen en die men kan vergelijken met referentiewaarden (beleidsdoelstellingen, grenswaarden, richtwaarden, ...). Indicatoren "vallen niet uit de lucht", ze staan niet los van de context die ze heeft doen ontstaan. Ze zijn noch neutraal, noch universeel. Ze steunen op de keuze van een vraag die door een welbepaalde actor uit een specifiek geografisch gebied of beleidsniveau wordt gesteld, met een duidelijk bepaald doel voor ogen. Het uitwerken van indicatoren is bovendien afhankelijk van de beschikbaarheid van mensen en middelen voor de berekeningen en de analyses.

Een indicator is dus het resultaat van de koppeling van een vraag aan de gegevens die nodig zijn voor het antwoord hierop.

Hoewel het werd ontworpen als een werkmiddel voor beleidsvormers, moet het scorebord van indicatoren het mogelijk maken werklijnen te bepalen om de door de indicatoren aangestipte evoluties te benadrukken of om te buigen.

.1.2. Stedelijk leefmilieu

Het stedelijk leefmilieu, d.w.z. het "milieu" waarin de bewoners van een stad leven, omvat fysische elementen (energie en materie, klimaat, topografie, ...), levende elementen (mensen, dieren en planten) en elementen die verband houden met inkomstenverwerving, welzijn en cultuur (informatie, gezondheid, werkgelegenheid, veiligheid, sociale relaties ...). Al deze elementen spelen een rol en spelen op elkaar in bij de bijzonder complexe samenstelling van het "stedelijk systeem". De "stedelijke sfeer" is echter meer dan alleen maar een optelling van de kenmerken van een stad: synergismen, die de aantrekkingskracht, de contrasten ... maar ook de ongemakken van de stad vormen, kunnen worden vastgesteld.

In een stad betekent milieubeheer dus veel meer dan wat men er gewoonlijk onder verstaat, en heeft het bovendien een duidelijke invloed op de andere beleidsparameters.

.1.3. Duurzame ontwikkeling

Duurzame ontwikkeling is de synthese van drie beleidsdomeinen die tot op heden meestal volledig afzonderlijk werden benaderd en behandeld: de vooruitgang van de mens, de economische ontwikkeling en de milieubescherming. De doelstelling is de hulpbronnen duurzaam en rationeel beheren en de hinder beperken, met het oog op het welzijn van de hele bevolking, verantwoord burgerschap en sociale rechtvaardigheid.

2.Relevante thema's in het BHG

Om het scorebord op te stellen, werden verschillende thema's gekozen. Elk thema wordt opgesplitst in subthema's die op noties en begrippen steunen die volgens deskundigen belangrijk en relevant zijn voor het beleid. Bepaalde subthema's komen wegens hun transversale kenmerken in meerdere algemene thema's voor (vb. de graad van ingroening).

De onderstaande lijst geeft een overzicht van de gekozen thema's en subthema's die, in het ideale geval, weerspiegeld zouden moeten worden in het scorebord, net als in de andere documenten betreffende de beschrijving van de staat van het Brusselse leefmilieu die worden opgesteld door het BIM:

- Natuur en Groene Ruimten, en meer in het bijzonder:
 - Graad van ingroening, Natuurbescherming / Biodiversiteit, Groen Netwerk, Gedifferentieerd beheer + uitrustingen, Natuureducatie, Composteren, Schadelijke dieren en planten, Stedenbouwkundige lasten / Meerwaarde van het bebouwd patrimonium, Tewerkstelling in de groene ruimten
- Bodem, en meer in het bijzonder:
 - Bodemgebruik: Onomkeerbaar gebruik (gebouwen), Gemengdheid / Spreiding / Industriezones, Graad van ingroening, Stadskankers, Bevolkingsdichtheid (geografische variatie)
 - Fysische en scheikundige bodemdegradatie: Ondoorlatendheid, Inklinking, Erosie. Aanwezigheid van pollutanten (lozing, infiltratie, storten van afval, historische verontreiniging)
- Geluid, en meer in het bijzonder:
 - Bronnen: Verkeer (weg/spoorweg/lucht), Buurt, Bedrijven, Werven;
 - Hinder voor de bevolking / klachten; Behandeling van de zwarte punten
- Water, en meer in het bijzonder:
 - Bronnen: Leidingwater, Verbruik, Kwaliteit, Prijs, Oppervlaktewater (en grondwater), Debiet, Kwaliteit, Blauw netwerk
 - Hinder: Overstromingen, Vervuilende lozingen, Rioleringen, Zuiveringsstations, Slib, Effect op de fauna en de flora, Heffingen
- Afvalstoffen, en meer in het bijzonder:
 - Productie; Preventie / verbruik van ecoproducten;
 - Behandeling: Selectieve ophalingen, Hergebruik, Recyclage van grondstoffen, Recyclage tot energie, Verwijdering;
 - Soorten afval: Huishoudelijk afval, Niet-huishoudelijk afval, Gevaarlijk afval
- Lucht / Energie, en meer in het bijzonder:
 - Immissies, Emissies (waaronder CO₂), Bronnen van verontreiniging, Verspreidingsmodellen, Effecten op de gezondheid en eventueel op het bebouwd patrimonium en op de ecosystemen
 - Energieproductie, Preventie / rationeel energiegebruik, Energieverbruik, Energievector, Prijs, Kenmerken van de woningen
- Interface Bevolking / Leefmilieu, en meer in het bijzonder:
 - Kenmerken van de bevolking. Houding van de bevolking ten aanzien van de staat van het leefmilieu. Houding van de bevolking ten aanzien van het beheer van het leefmilieu, Evolutie van het ecogedrag.
- Interface Ondernemingen / Leefmilieu, en meer in het bijzonder:
 - Kenmerken van de sectoren, Loskoppeling van verbruik van hulpbronnen en hinderproductie enerzijds en sectoraal BBP (op gewestniveau) anderzijds, Resultaten van de vrijwillige acties, Resultaten van de dwingende rechtsregels.

3. Selectie van de indicatoren

Voor al de thema's die op het scorebord voorkomen, werden er indicatoren bepaald op basis van een tweeledige benadering, met name:

- Het onderzoek van lijsten van indicatoren die werden ontwikkeld op internationaal en Europees niveau en op het niveau van stadsnetwerken, om vergelijkingen met andere steden en/of regio's mogelijk te maken;
- De selectie van indicatoren die rekening houden met de bijzonder kenmerken van het BHG.

In het scorebord zijn dus indicatoren opgenomen die internationaal worden gebruikt en andere meer lokale indicatoren die aan de Brusselse eigenheid zijn aangepast. Zodoende wordt het een onderdeel van het proces om de gegevensvergaring te rationaliseren.

3.1. Criteria voor de selectie van de indicatoren

De indicatoren moeten in de mate van het mogelijke:

- de belangrijkste milieuproblemen van het BHG weerspiegelen;
- wetenschappelijk correct zijn en steunen op concepten waarover een zekere wetenschappelijke consensus bestaat;
- afgeleid zijn van basisgegevens die beschikbaar zijn tegen een goede verhouding kostprijs/efficiëntie en die regelmatig worden bijgewerkt;
- samenvattend en vlot communiceerbaar zijn (gemakkelijk te begrijpen en ondubbelzinnig);
- evolueren op jaarlijkse basis.

In de praktijk wordt de keuze van indicatoren en thema's die aan bod komen in het scorebord aanzienlijk beperkt door de geringe beschikbaarheid van regelmatig bijgewerkte basisgegevens.

3.2. Gebruikte bronnen

- Internationale initiatieven:
 - OESO: "Op weg naar een duurzame ontwikkeling - Milieu-indicatoren";
 - UNCSO: "Indicatoren van duurzame ontwikkeling";
- Europese initiatieven:
 - EMA / Milieusignalen;
 - Eurostat / Milieudrukindicatoren;
 - DG Env - EPRG / Integratie-indicatoren;
 - DG Env - Urbain / Europees initiatief voor gemeenschappelijke indicatoren;
 - DG Env-DGTrans-EEA-Eurostat / TERM: Indicators van transport en leefmilieu;
- Lokale initiatieven of netwerken:
 - "Een scorebord inzake het milieu voor de Europese overheden" (EU, LIFE- RESPECT- Europa);
 - "Indicatoren voor een duurzame stedelijke ontwikkeling" (ISDO/BIM - België), project gefinancierd door de Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele aangelegenheden (DWTC);
 - "Een barometer voor een duurzame ontwikkeling" (CDO - Gent);

Bovendien werd ook gebruik gemaakt van interne bronnen: de Staat van het Leefmilieu in het BHG, vroegere uitgaven van het BIM zoals de BIM Berichten en interviews met personeelsleden van het BIM naar aanleiding van het IDSO-project.

4. Het scorebord van indicatoren

Via dit selectieproces werd een vijftigtal indicatoren gedefinieerd voor het Brussels Gewest. Op basis van de gehanteerde selectiecriteria - en, in het bijzonder, de beschikbaarheid van gegevens - kon geen totale overeenstemming worden bereikt tussen de subthema's of vragen die volgens de thematische experts in het scorebord zouden moeten staan enerzijds, en de indicatoren die in het scorebord zijn opgenomen anderzijds.

Tabel 47.1: Lijst van indicatoren die zijn opgenomen in het scorebord van milieu-indicatoren (3de editie - 2004)

Sociaal-economische context	
1	Evolutie van de Brusselse bevolking
2	Saldo van de migratiebewegingen tussen het BHG en de 2 andere Gewesten
3	Gemiddelde grootte van de gezinnen
4	Gemiddeld belastbaar inkomen per inwoner
5	Verdeling van de bevolking volgens inkomenscategorie
6	Aantal niet-tewerkgestelde werkzoekenden
7	Werkloosheidspercentage
8	% van de beschikbare banen dat is ingenomen door pendelaars
9	Bevolkingsdichtheid per gemeente
10	Uitgaven van de gezinnen volgens consumptie categorie
11	Verkeersongevallen, aandeel van voetgangers en fietsers
Interface ondernemingen / leefmilieu	
12	Aantal aanvragen van milieuvergunningen, opgesplitst per klasse
13	Opsplitsing van de aanvragen van niet-tijdelijke vergunningen 1A en 1B volgens activiteitssector
14	Aantal dossiers voor uitbreiding of wijziging van vergunningen en aantal behandelde bouwplaatsadviezen
15	Aantal locaties met verontreinigde of potentieel verontreinigde bodem
16	Aantal bodemsaneringen uitgevoerd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
17	Toekenning van het label "eco-dynamische onderneming"
Groene ruimten en natuur	
18	% van het grondgebied van het gewest dat wordt bedekt door groene ruimten
19	% van de bevolking die beschikt over een publieke groene ruimte op minder dan 300 meter in vogelvlucht
20	Uitvoering van de "groene promenade"
21	Aantal groene ruimten dat werd aangelegd of heraangelegd op het niveau van de dichte stad
22	Oppervlakte van de door het BIM beheerde bossen, parken en tuinen
23	Oppervlakte van de door het BIM beheerde bossen, parken en tuinen die het voorwerp zijn van een gedifferentieerd beheer
24	Staat van de fauna en de flora (bedreigde, kwetsbare, achteruitgaande soorten en wettelijke bescherming per klasse)
25	Oppervlakte van de beschermde gebieden
Water	
26	Verbruik van leidingwater (gefactureerd en niet-gefactureerd), opsplitsing van het gefactureerde deel per sector
27	Gemiddeld leidingwaterverbruik van de gezinnen
28	% van de gezinnen dat beschikt over een regenwatertank
29	Uitvoering van het "blauwe netwerk"
30	Kwaliteit van het oppervlaktewater
31	Kwaliteit van het viswater
32	Aantal inwonersequivalenten dat effectief wordt behandeld door het waterzuiveringsstation Zuid
33	Heffing op het afvalwater
* Aangezien deze thematiek moeilijk kan worden uitgedrukt in kwantitatieve gegevens, gaat het hier niet echt over een indicator, maar wel over een korte beschrijving van de uitgevoerde acties	

Tabel 47.2: Lijst van indicatoren die zijn opgenomen in het scorebord van milieu-indicatoren - vervolg (3de editie - 2004)

Afval	
34	Ophaling van huishoudelijk en daaraan gelijkgesteld afval door het Gewestelijk Agentschap voor Netheid, opsplitsing gesorteerd/niet-gesorteerd
35	Selectieve ophaling door het GAN
36	Recyclage van het verpakkingsafval dat wordt geproduceerd door de gezinnen (nationaal niveau)
37	% van de Brusselaars dat al heeft horen praten over de afvalpreventiecampagnes
38	Aantal abonnees op de krant "Mijn stad... onze planeet"
39	Aantal opgeleide compostmeesters
40	% van de gezinnen dat reeds de sticker tegen huis-aan-huisreclame op zijn brievenbus heeft aangebracht
41	% van de gezinnen dat zegt te composteren
42	Index van eco-gedrag
43	Aantal scholen en leerlingen dat heeft meegewerkt aan een MEDERE-project
44	Asbestverwijdering uit gebouwen
Lawaai	
45	Aantal klachten over geluidshinder dat wordt ingediend in het BIM, opsplitsing per activiteitstype
46	% van de gewestelijke bevolking dat onderworpen is aan een wegverkeerslawaai van meer dan 70 dB(A)
47	Evolutie van de hinderindexen: L_{90} (achtergrondgeluid) L_{den} (langdurige blootstelling) L_n (verstoring van de slaap)
48	Overtredingen door het vliegtuigverkeer
49	Verbetering van de lokale geluidskwaliteit: follow-up van de "zwarte punten"
Lucht	
50	Evolutie van de index van de luchtkwaliteit
51	Evolutie van de "verkeersindex"
52	Aandeel van het transport in de luchtuitstoot
53	Evolutie van het aantal dagen met overschrijding van de grenswaarden (ozon)
54	Evolutie van de gewestelijke CO ₂ -uitstoot per activiteitensector

Bronnen

1. Nota betreffende de opstelling van een scorebord van milieu-indicatoren voor duurzame ontwikkeling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Françoise Onclincx, 2001
2. Samengestelde indicatoren met betrekking tot het stedelijke leefmilieu - voor een duurzame stedelijke ontwikkeling; Working paper; Observatorium voor Milieugegevens; maart 2000

Andere fiches in verband hiermee

Schriftje Lucht - basisgegevens voor het plan

- 1. Het DPSIR-model: voor een geïntegreerde aanpak van de bescherming van de luchtkwaliteit
- 2. Vaststellingen
- 26. Opiniepeiling inzake luchtvervuiling in Brussel
- 41. Indexen voor de luchtkwaliteit in Brussel
- 59. De bescherming van de luchtkwaliteit

Auteur(s) van de fiche

SQUILBIN Marianne, ONCLINCX Françoise

Update

DE VILLERS Juliette, ONCLINCX Françoise

Datum van update: Januari 2005.